

e-ISSN: 2630-631X

Article Type
Research ArticleSubject Area
MusicVol: 8 Issue: 66
Year: 2022 November
Pp: 2358-2370Arrival
22 October 2022
Published
31 December 2022
Article ID 66522Doi Number
<http://dx.doi.org/10.29228/smryj.66522>How to Cite This Article

Yaymak, U. (2022). “TRT Repertuarında Yer Alan Kahramanlık Türkülerinin Müzikal Analizleri Üzerine İnceleme (Kars Yöresi Örneği)”, International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 8(66): 2358-2370

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

TRT Repertuarında Yer Alan Kahramanlık Türkülerinin Müzikal Analizleri Üzerine İnceleme (Kars Yöresi Örneği)

Examination on Musical Analysis of Heroic Turkus in TRT's Repertoire (Sample Of Kars Region)

Umut Yaymak¹ ¹ Dr. Öğr. Üyesi., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuarı, Türk Müziği Bölümü, Sivas, Türkiye

ÖZET

Türküler, halkın duygu ve düşünce dünyasının dışı yansımasıdır. Çağlar boyu içinde bulunduğu toplumu etkileyen her olay türkülerle konu olmuş aynı zamanda tarihe ve yaşadığı döneme ayna olma vazifesini üstlenmiştir. Öyle ki türküler edebi sanatlardan uzak sahip olduğu anonim yapısı ile toplumun her kesiminin bireysel, sosyal ve ekonomik şartlarını doğal ve içtenlikle dile getirmiş geçmişle günümüz arasında adeta köprü olma görevini üstlenmiştir. Böylesine önemli bir misyona sahip olan türküler bilindiği üzere yapılarına ve konularına göre iki türe ayrılmaktadır.

Bu çalışmada, Türk Halk Müziğinin konularına göre türkü çeşitleri içerisinde yer alan kahramanlık türkülerine üzerine çalışmalar yapılmış olup milli mücadele döneminde yurdun her bölgesinde olduğu gibi gösterdikleri bağımsızlık mücadelelerinde Türk halkının ortaya koyduğu inanç, zafer ve birlikteliğin dizelere ve ezgilere yansıdığı TRT repertuarında yer alan kahramanlık türkülerine yer verilmiştir. Bu bağlamda milli mücadelenin önemli şehirlerinden olan Kars iline ait TRT Repertuarında yer alan 5 eser üzerinde müzikal analizler yapılmıştır. Türküler karar ve güçlü sesleri, değiştirici işaretleri, makam, ses genişliği, usulü, yöresel icralarında kullanılan metronomu ve kullanılan ses dizileri açısından incelenmiştir.

Yapılan çalışmalar doğrultusunda türkülerdeki ilgili temaların müzikal bağlantıları hakkında yöreye ait genel karakteristik yapılar incelenmiş olup elde edilen bulguların müzikal açıdan yorumları yapılmış ve tespit edilen eksikliklere yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkü, Türk Halk Müziği, Kahramanlık

ABSTRACT

Folk songs are the outward reflection of the people's feelings and thoughts. Throughout the ages, every event that affected the society in which he lived has been the subject of folk songs, and has also undertaken the task of being a mirror to history and the period in which he lived. So much so that, with its anonymous structure, far from literary arts, folk songs have naturally and sincerely expressed the individual, social and economic conditions of every segment of society, and have undertaken the task of being a bridge between the past and the present. As it is known, folk songs with such an important mission are divided into two types according to their structure and subject.

In this study, studies were carried out on the heroic folk songs, which are among the folk songs according to the subjects of the Turkish Folk Music, and the heroic folk songs in the TRT repertoire, in which the belief, victory and unity of the Turkish people in the independence struggles they showed in the national struggle period, as in every region of the country, are reflected in the verses and melodies. given. In this context, musical analyzes were made on 5 works in the TRT Repertoire of Kars, one of the important cities of the national struggle. The folk songs have been examined in terms of decision and strong sounds, modifier signs, maqam, sound width, method, metronome used in local performances and sound sequences used.

In line with the studies carried out, the general characteristic structures of the region about the musical connections of the related themes in the folk songs were examined, the findings were interpreted musically and various suggestions were made for the identified deficiencies.

Keywords: Folk song, Turkish Folk Music, Heroism

GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğu günden bugüne yaşadığı toplumu etkileyen ve ondan etkilenen varlık olmuştur. Büyük değişimler geçirerek yaşamını sürdüren insan bağlı olduğu toplumu olumlu ve olumsuz açıdan etkilemiş gerek hayatta kalabilme adına verdiği mücadele gerekse neslini devam ettirebilme gayreti onu toplum içerisinde ayrı bir yerde konumlandırmıştır. Çağlar boyunca yaşadığı savaş, göç, ölüm, salgın, aşk ve gurbet gibi toplumsal olaylardan etkilenen insanoğlu duygu ve düşüncelerini farklı yollarla günümüze taşımıştır. Bu kimi zaman bir ressamın elinde fırça kimi zaman bir şairin dilinde şiir kimi zaman da bir aşğın sazında nağme ve sözünde dizelere dökülerek su misali akıp gelmiştir. Öyle ki halkın kolektif belleğinde yer tutmuş sosyolojik olgu ve olayları en iyi aktaran güç her daim türküler olmuştur. Türk kültürünün ortaya çıkıp gelişmesi sürecinde oluşturulan ezgiler ve sözler, halkın kendini ifade ettiği en eski varlık alanlarından birisi olmuş ve türküler bu anlamda gelenek ve göreneklerin sürekliliğini sağlayan en önemli unsurlardan biri haline gelmiştir. Gerek söz zenginliği gerekse ezgi çeşitliliği açısından içinde bulunulan duygu ve düşünceyi tasvir etme noktasında da türküler önemli bir etkiye sahiptir.

Türküler; konularına ve yapılarına göre iki guruba ayrılır. Bu çalışma kapsamı itibarı ile konularına göre türkü gurubu içerisinde yer almaktadır. Özbek, yapmış olduğu çalışmalarda konularına göre türkülerin olay türkülerini sınıflandırdığını belirtmiştir.(Özbek, 1994). Türkülerin konuları bu anlamda irdelendiğinde askerlik, kahramanlık ve milli mücadele temalı türküler olay türkülerini içerisinde tarihi türküler grubunda yer aldığı anlaşılmaktadır. Tarih boyunca Anadolu coğrafyasında yaşanmış birçok savaş, kahramanlık, askerlik görevi gibi olayların halkın duyguları ile dile geldiğini türkülerde görmekteyiz. Kimi zaman savaşları kimi zaman düzene başkaldırıyor, kimi zaman da yaşanan toplumsal acıları anlatan türkülerini olayların geçtiği bölgelerde yaşayan halkın sazında ve sözünde bulabilmekteyiz. Yurdumuzun batıdan doğuya tüm bölgelerinde kahramanlık, milli mücadele temasını işleyen sözlü halk ezgileri bulunmaktadır. Milli mücadele içerisinde önemli yeri olan Kars yöresi türkülerinde de doğal olarak bu temalara yer verilmiştir.

✓ *Karsın Kurtuluş Mücadelesindeki Yeri ve Önemi*

Anadolu, milli mücadele döneminde ülkeyi işgal etmek isteyen düşmanlar karşısında büyük bir inançla savunuldu. Kurtuluş mücadelesinin verildiği ve tüm halkın bir amaç uğrunda birleştiği illerden biriside Kars olmuştur. Durmaksızın devam eden mücadelelerde Kars'ı düşman işgalinden kurtarmak için ilerleyen Türk askerinin moral ve motivasyonunu sağlamak adına "Halit Karsı alan" olarak ta bildiğimiz Halit Paşa, askerlik vazifesini yapan âşık Nihai'den bir destan söylemesini ister. Bunun üzerine Nihai,

Kara dağda düşman topu patlıyor
Asker hücum etmiş Kars'ı alıyor
Hırsınan hasımımız çatlıyor

Vurun evlatlarım Allah aşkına
Şehit olanımız cennet köşkünün
Atın aslanlarım Allah aşkına
Şehit olanımız cennet köşkünün

Dizelerinden oluşan destanı söyler ve bu destanla büyük bir moral toplayan askerler 1920 senesinin sonlarında Kars ve Sarıkamış'ı düşman işgalinden kurtarır.

✓ *Kars'ın Türk Halk Müziği İçerisindeki Yeri*

Kars, farklı yörelere ait müzik kültürü ve yöre kültürünün en güzel şekilde harmanladığı ve ülkemizin âşıklık geleneği alanında gerek yetiştirmiş olduğu ozanları gerekse kültüre sunduğu sayısız katkılarla yaşadığımız coğrafyanın önemli kültür şehirlerinden birisidir. Oldukça çeşitli müzik unsurlarını bünyesinde taşıyan bu bölge, kültürel değerlerin ortaya çıkarılması, muhafaza edilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından da ayrıca önem arz etmektedir.

Kars yöresine ait kültürel çeşitlilik, değişik yapıda müzik unsurlarının ve yöreye özgü folklorik unsurların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Özellikle yörenin yaşam karakterini yansıtan “ Kafkas, Halay, Bar ve Yallı” gibi türler bunlardan bazılarıdır (Bozkurt ve Açar, 2014). Yörenin farklı kültürlerden etkilenmesi doğal olarak halk sazlarında da farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tarihi, sosyal ve kültürel yaşamı anlatan Kars türkülerini güncel hayata sürekli uyum sağlamakta olup milli mücadele içerisindeki kahramanlıklarını da her daim türkülerinde dile getirmektedir.

Araştırmanın Amacı

Farklı kültürel zenginlikleri ve Âşıklık geleneğinin önemli merkezlerinden olan Kars, yetiştirdiği sayısız halk aşığının sazından ve dilinden süzülen milli mücadele döneminde halkın ortaya koyduğu askerlik, kahramanlık mücadelelerini anlatan türkülerinin müzikal analizleri bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Özellikle milli mücadele konularını anlatan Kars türkülerine ait müzikal yapılar incelenmiş olup eserlerin müziksel anlamda genel karakterlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada yer alan veriler, TRT THM repertuarında yer alan Kars yöresine ait milli mücadele konularını anlatan beş adet türkü ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Bu çalışmada “ Tarama modeli” kullanılmış olup tarama modelleri, “ geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır” (Karasar, 2012, s;77). Araştırma için gerekli verilere kaynak taraması yapılarak ulaşılmış olup elde edilen veriler sistematik olarak incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada yer alan türkülerin nota ve edebi yönden analizleri yapılmış olup türkülere ait makam analizinde; karar, güçlü sesleri, değiştirici işaretleri, dizi, ses genişliği, usulü, icralarında kullanılan metronom değerleri tespit edilmiştir. Türkülerin analizinde hem Türk müziğinde yaygın kullanım alanına sahip makam kavramı hem de makamın Türk halk müziğinde karşılığı olan ayak veya dizi adlarının neler olduğunun tespiti yapılmıştır. Türkülere ait makam dizilerinin; karar, güçlü, yeden sesi, değiştirici işaretleri (donanım) ve sahip olduğu usul özellikleri tespit edilmiş olup ulaşılan verilere ilişkin tablolar oluşturulmuş ve gerekli yorumlamalar yapılmıştır.

BULGULAR ve YORUM

Çalışmada, TRT müzik dairesi yayınlarından Kars iline ait Türk Halk Müziği repertuarından beş adet kahramanlık türküsünün ilgili temalar dâhilinde müzikal analizi yapılmış olup elde edilen veriler tablolar halinde sunulmuş ve sonuçlara ilişkin yorumlamalar yapılmıştır.

Analiz edilecek türküler

1. Hoş Gelişler Ola
2. Vurun Evlatlarım
3. Mert Dayanır Namert Kaçar
4. Tan Yeri Atanda (Köroğlu çeşitlemesi)
5. Bir Hışmınan Geldi Geçti(Kızır oğlu)

“Hoş Gelişler Ola” Türküsünün Nota ve Analizi

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
TMM REPERTUAR SIRA No:1087
İNCELEME TARİHİ : 16.06.1975

YÖRESİ
KARS

KİMDEN ALINDI
KARS Folklor Ekibi

SÜRESİ :

DERLEYEN
M. SARISOZEN

DERLEME TARİHİ
1980

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

HOŞ GELİŞLER OLA

Sax

HOŞ SE LİS LE RÜ LA
ÇER HE DE SÜN GÜ LER
PAR LA YAN YIL DI ZİN

MUS TA RA KE MAL PA SA AS KE RİN MİL LE TIN
AY NA GI BI PAR LI YOR - A ZE Rİ TÜRK LE Rİ
A LE Mİ TEN Vİ RE DER J-CUM HU Rİ VET BAY RA GİN

BAY RA ĞİN LA ÇOK YA SA ARŞ ARŞ ARŞ
BAY RAK AC MIŞ BEK LI VOR " " "
SE MA LA RİC RE SÜ ZER " " "

LE Rİ LE Rİ ARŞ LE Rİ SAX

Tablo 1. “Hoş Gelişler Ola” Türküsünün Analiz Tablosu

Türkünün Adı	Hoş Gelişler Ola
Türkünün Repertuar No	1087
Türkünün Karar Sesi	“ Sol”
Türkünün Güçlü Sesi	“ Re”
Türküye ait Değiştirici İşaretler	Si 1 Koma bemol/Fa 4 Koma Bakiye Diyezi
Türkünün Makamsal Dizisi	Rast Makamı
Türkünün THM Ayağı	Müstezat Ayağı
Türkünün Ses Genişliği	9 Ses
Türkünün En Pes sesi	Re
Türkünün En Tiz Sesi	Mi
Türkünün Usulü (Ölçü)	12/8
Türkünün Metronomu	112
Türküde Kullanılan Ses Dizisi	
Türkünün THM’ de Kullanılan Ayak / Dizi Karşılığı	

Tablo 1’de elde edilen verilere göre “ Hoş Gelişler Ola ” türküsü;

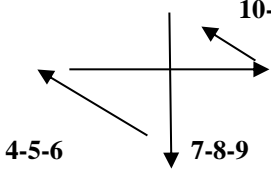

- ✓ Rast makamı dizisinden meydana gelmiştir.
- ✓ Güçlüsü makamın 5. derecesi olan Re (Neva) sesidir.
- ✓ Makamın ses değiştirici işaretleri 1 Koma bemol / Fa#
- ✓ Eser ses genişliği olarak Re (pesteği) ve Mi (Tizdeki) sesleri arasında 9 ses genişliğine sahiptir.
- ✓ 12/8’ lik ölçülerden oluşmuştur.
- ✓ Eser icra edildiği hız olarak 112 metronom değeri ile icra edilmektedir.
- ✓ Eserin Türk Halk Müziğinde kullanılan ayak veya dizi adı “ Müstezat Ayağı”dır.
- ✓ **Eserin Usül Analizi**

Eser, Türk Halk Müziğinin 4 zamanlı ana usullerin üçerli şekillerine örnek eserdir. Usulün dizilişi 3+3+3+3=12’li bileşik sofyan usulü kullanılarak yapılandırılmıştır.

Usulün Vuruluşu

1-2-3

10-11-12

“Vurun Evlatlarım” Türküsünün Nota ve Analizi

VURUN EVLATLARIM
(KARS'IN KURTULUŞ TÜRKÜSÜ)

derleyen : nida tüfekçi
kaynak : aşık şerif taşhova-murat çobanoğlu
nota : nida tüfekçi
yöre : kars

NOT: Türkünün bir abda HALİT PASA MARSİ' dir.

✓ Eserin Makamsal Analizi:

Eser, Sol Anahtarı üzerinden notaya alınmış olup Türk Müziğinin Bileşik Makamlarından ‘ *Segâh Makamında* ’ yazılmış bir eserdir. Eserin karar sesi ‘ *Segâh perdesi* ’ olarak adlandırılan ‘ Si ’ sesidir. Makamın güçlüsü makamın 3. derece ‘ *Neva* ’ perdesini oluşturan ‘ Re ’ sesidir. Yedeni ise kürdi perdesi adıyla kullanılan ‘ La # ’ sesidir. Donanımında si, mi bir koma bemol ve fa dört koma # perdeleri bulunmaktadır. Makamın seyri çıkıcıdır (Kaçar, 2012: 246 - 247). Aşık Şevki Halıcıya göre bu makam “ *Azeri’nin Divanisi* ” sayılmaktadır ve ağır bir havadır (Cemil oğlu & Atalay, 2001: 88). Makam genellikle Azerbaycan kültürünün yaygın olduğu yörelerde görülmektedir. Kars yöresi de bu yörelerden biridir.

Tablo 2. “Vurun Evlatlarım” Türküsünün Analiz Tablosu

Türkünün Adı	Vurun Evlatlarım
Türkünün Repertuar No	1142
Türkünün Karar Sesi	“ Si ”
Türkünün Güçlü Sesi	“ Re ”
Türkiye Ait Değiştirici İşaretler	Si 1 Koma bemol/Fa 4 Koma Bakiye Diyezi
Türkünün Makamsal Dizisi	Segâh Makamı
Türkünün THM Ayağı	Azeri Ayağı
Türkünün Ses Genişliği	4 Ses
Türkünün En Pes sesi	Si
Türkünün En Tiz Sesi	Mi
Türkünün Usulü (Ölçü)	5/8
Türkünün Metronomu	114
Türküde Kullanılan Ses Dizisi	<p style="text-align: center;">Yerinde Segâh Beşli Gerdaniye’de Buselik Beşli</p>
Türkünün THM’ de Kullanılan Ayak / Dizi Karşılığı	

Tablo 2’de elde edilen verilere göre “Vurun Evlatlarım” türküsü;

- ✓ Eser (Segâh) makamına ait II. Segâh dizisinden oluşmuştur.
- ✓ Eserin güçlü sesi makam dizisinin 3. derecesi olan Re (Neva) sesidir.
- ✓ Esere ait ses değiştirici işaretler 1 koma si bemoldür.
- ✓ Eser ses genişliği olarak Si ve Mi sesleri arasında 4 ses genişliğine sahiptir.
- ✓ Eser Türk müziğinde kullanılan “Türk Aksağı” olarak bilinen 5/8’ lik usulle oluşturulmuştur.
- ✓ Eser icra edildiği hız değeri olarak 114 metronom değeri ile icra edilmektedir.

✓ Eserin Usül Analizi

Eser, 5 zamanlı olup Usül Türk müziğinde “Türk Aksağı” adı olarak bilinmektedir. Türk Müziğinde kullanılan küçük usuller gurubuna girmekte olup bir Nim Sofyan ve bir Semai usulünün birleşiminden oluşan bileşik yapıda bir usuldür. Usulün 2+3 ve 3+2 şeklinde farklı vuruş çeşitleri olup bu eser 2+3 vuruşa örnek usulle yapılandırılmıştır.

λότε : κέκτ
 νότα : πλάτ
 κέντρο : κέντρο
 βήματα : πλάτ

(ΚΑΒΖ.ΠΙ ΚΑΒΖ.ΠΙ ΚΑΒΖ.ΠΙ)
 ΑΠΟΣΤΡΟΦΗ ΕΛΓΑΤ.ΠΙ ΚΑΒΖ.ΠΙ

2 + 3   2 + 3

“Mert Dayanır Namert Kaçar” Türküsünün Nota ve Analizi

MERT DAYANIR NAMERT KAÇAR (KÖROĞLU ÇEŞİTLEMESİ)

derleyen : muzaffer sarısozen
 kaynak : aşık dursun cevleri
 nota : muzaffer sarısozen
 yüre : kars

Mert da ya nır na mert ka çar yav re ..... yi hey ..... mey dan
 Yü gü kendü ni ü şende ..... hak lar
 Top a tı tır kal a şın dan ..... her yan

güm bür güm bür le ni ri şah lar sa hi di yan a sa ri
 me n zi l i şin dan şe ber kal ka na de şen de
 la sin be l a şın dan kb roğ tu nun na ra şa dan her yan

güm bür güm bür le ni ri şah lar sa hi di yan a sa ri
 me n zi l i şin dan şe ber kal ka na de şen de
 la sin be l a şın dan kb roğ tu nun na ra şa dan her yan

di van güm bür güm ..... gü le nır .....
 kal kan yan ..... bü le nır .....

Mert dayanır namert kaçır
 Meydan gümbür gümbürleñir
 Şahlar şahı divan açar
 Üvün gümbür gümbürleñir

türkü sitesi   türkü sitesi

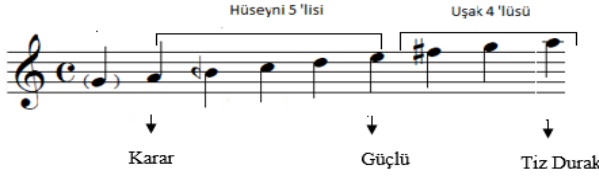
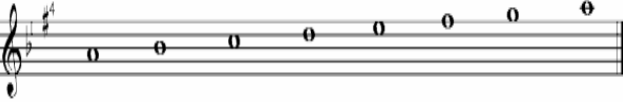
Yigit kendini öğende
 Toplar menzili döşende
 Şeşber kalkana değende
 Kalkan gümbür gümbürleñir

Top atır kal'asından
 Hak saklasın belâsından
 Köroğlunun nağarasından
 Her yan gümbür gümbürleñir

✓ Eserin Makamsal Analizi:

Eser Sol Anahtarı üzerinden notaya alınmış olup Türk Müziğinin basit makam gurubunda yer alan ‘ Hüseyini Makamında ’ yazılmış bir eserdir. Eserin karar sesi ‘Dügâh perdesi ’olarak adlandırılan ‘ La’ sesidir. Makamın güçlüsü makamın 5. Derecesi olan ‘Hüseyini ’ perdesini oluşturan ‘Mi’ sesidir. Yedeni ise ikinci çizgideki Rast perdesi adıyla kullanılan ‘Sol’ sesidir. Makamın seyri çıkıcıdır.

Tablo 3. “ Mert Dayanır Namert Kaçar” Türküsünün Analiz Tablosu

Türkünün Adı	Mert Dayanır Namert Kaçar
Türkünün Repertuar No	339
Türkünün Karar Sesi	“ La ”
Türkünün Güçlü Sesi	“ Mi”
Türküye Ait Değiştirici İşaretler	Si 2 Koma bemol/Fa 4 Koma Bakiye Diyezi
Türkünün Makamsal Dizisi	Hüseyini Makamı
Türkünün THM Ayağı	Hüseyini Ayağı
Türkünün Ses Genişliği	12 Ses
Türkünün En Pes sesi	Fa#
Türkünün En Tiz Sesi	Do
Türkünün Usulü (Ölçü)	5/8
Türkünün Metronomu	100
Türküde Kullanılan Ses Dizisi	
Türkünün THM' de Kullanılan Ayak / Dizi Karşılığı	

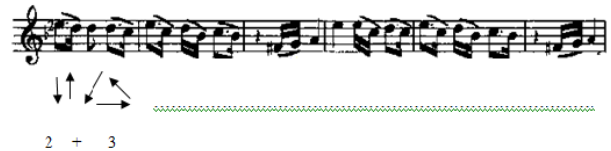
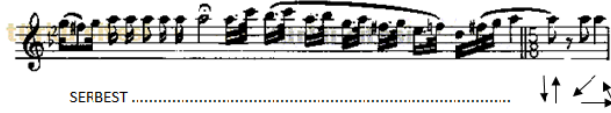
Tablo 3'te elde edilen verilere göre “ Vurun Evlatlarım ” türküsü;

- ✓ *La (Dügâh) karar sesi üzerine Hüseyini makamı dizisinden meydana gelmiştir.*
- ✓ *Ses dizisinin beşinci derecesi olan Mi (Hüseyini) güçlü sesine sahiptir.*
- ✓ *Si 2 koma bemol ve Fa 4 koma bakiye diyezi ses değiştirici işareti almış olup Fa#-Do arası sesler kullanılmıştır. Eser 12 ses genişliğine sahiptir.*
- ✓ *5/8' lik ölçülerden oluşmuştur.*
- ✓ *Her dördük süre için 100 metronom değeri ile icra edilmektedir.*
- ✓ **Eserin Usul Analizi**

Eser girişte vokal olarak serbest uzun hava şeklinde icra edilmekte olup daha sonra 5 zamanlı usul ile devam etmektedir. Usulün Türk müziğindeki ismi “Türk Aksağı” olarak bilinmektedir. Türk Müziği küçük usuller gurubuna ait olan usül bir nim sofyan bir semai usulünün birleşiminden oluşmaktadır. Usulün 2+3 ve 3+2 şeklinde farklı vuruş çeşitleri olup bu eser 2+3 vuruşa örnek usulle yapılandırılmıştır.

MERT DAYANIR NAMERT KAÇAR
(KÖROĞLU ÇEŞİTLEMESİ)

derleyen : muzaffer sarısözen
kaynak : aşık dursun cevlani
nota : muzaffer sarısözen
yüre : kars

“Tan Yeri Atanda” Adlı Eserin Nota ve Analizi

TAN YERİ ATANDA
(KÖROĞLU ÇEŞİTLEMESİ)

derleyen : muzaffer sansözzen
kaynak : aşık düyrun cevleri
nota : muzaffer sansözzen
yöre: kars

The musical score consists of seven staves. The first staff is for the saz, labeled 'türkü sitesi'. The second staff is for the vocal line, with lyrics in Turkish. The third and fourth staves are for the saz, labeled 'türkü sitesi'. The fifth and sixth staves are for the vocal line, with lyrics in Turkish. The seventh staff is for the saz, labeled 'türkü sitesi'. The lyrics are: AH, TAN YERİ A TAR DA SA PAK BÖ REH HA DER AL DİM HÜ KE RİM BEN KÜ LUK KÖ HÜS LÜ DER MİR ZA GE LE HAN GE DE HE LE BA DAM SÖ KEM DE DÜŞ MA NİM DAN LUK DAM DO YU KOL LE HAN GE DE NİS TE ÜS TÜ NE HÖ RE LEN ME Lİ HE ZA RAN KI DİM AK ÇA SUN DAN PU LUN DAM HE YA SA LAR RİM ÖLÜM DE BİN TU FAN GE LE DE RE LER DEN LİC Lİ KA BA KAL KAN LI ZİL KA Nİ NE LİN DEH Kİ O LUK KAN GE LE LI

AH, TAN YERİ ATANDA SAFAR SÖKÜNDE, (Hele babam sökünde)
(2)
DÜŞMANIN ÜSTÜNE HÜSLEMLİ
MEZARIN KILICLI KABA KALKANLI, YÖNİT ÖNBEŞ YERİBEN YARALANMALI, YARALANMALI
AH, HABER ALDIM NÖKRİNDEN KULUNDAN, (Hele babam kulundan)
(3)
DOYUK OLDUM AKGABINDAN PULUNDAN
HEY AĞALAR KIZIL KANM SİNDEN, KIR AT ALTINIZDA (Hey, hey) KİMLANMALI KİMLANMALI
(5)
AH, KÖROĞLU DER MİRZA GELE HAN GELE, (Hele babam hangele)
BEN İSTERİM GÜNDE BİN TUFAN GELE
DERELENMELİ ÖLÜK ÖLÜK KAN GELE, BİR KESİLİP NELLE KÜRELENMELİ, KÜRELENMELİ

✓ Eserin Makamsal Analizi:

Eser Sol Anahtarı üzerinden notaya alınmış olup Türk Müziğinin basit makam gurubunda yer alan ‘ Hüseyini Makamında ’ yazılmış bir eserdir. Eserin karar sesi ‘Dügâh perdesi ’olarak adlandırılan ‘ La’ sesidir. Makamın güçlüsü makamın 5. Derecesi olan ‘Hüseyini ’ perdesini oluşturan ‘Mi’ sesidir. Yedeni ise 2. Çizgideki Rast perdesi adıyla kullanılan ‘Sol’ sesidir. Makamın seyri çıkıcıdır.

Tablo 4. “ Tan Yeri Atanda” Türküsünün Analiz Tablosu

Türkünün Adı	“ Tan Yeri Atanda ”
Türkünün Repertuar No	763
Türkünün Karar Sesi	“ La ”
Türkünün Güçlü Sesi	“ Mi”
Türküye Ait Değiştirici İşaretler	Si 2 Koma bemol/Fa 4 Koma Bakiye Diyezi
Türkünün Makamsal Dizisi	Hüseyini Makamı
Türkünün THM Ayağı	Hüseyini Ayağı
Türkünün Ses Genişliği	9 Ses
Türkünün En Pes sesi	La
Türkünün En Tiz Sesi	Si
Türkünün Usulü (Ölçü)	5/8
Türkünün Metronomu	112
Türküde Kullanılan Ses Dizisi	
Türkünün THM’ de Kullanılan Ayak / Dizi Karşılığı	

Tablo 4’te elde edilen verilere göre “ Tan Yeri Atanda ” türküsü;

✓ Eser Hüseyini makamı dizisinden meydana gelmiştir.

- ✓ Eserin karar sesi La (Düğah), Güçlü sesi ise makamın beşinci derecesi olan Mi (Hüseyni) sesidir.
- ✓ Eserin ses değiştirici işaretleri Si 2 koma bemol ve Fa # sesleridir.
- ✓ Eser La ve Si arası seslerin kullanıldığı 9 ses genişliğine sahiptir.
- ✓ Eser Türk müziğinde 'Türk Aksağı' olarak bilinen 5/8' lik usulle oluşturulmuştur.
- ✓ Eser hız olarak 112 metronom değeri ile icra edilmektedir.
- ✓ **Eserin Usül Analizi**

Eser, Köroğlu koçaklaması türüne örnek bir eserdir. Koçaklamalar genellikle on birli hece ölçüsüyle söylenmekte olup daha çok kahramanlık ve yiğitlik konularını ele almaktadır. Eserin girişi ayaklı serbest ritimli ezgi ile başlayıp şan bölümü serbest(uzun hava) bölüme bağlanan ardından beş zamanlı usul ile devam etmektedir. Usulün Türk müziğindeki ismi "Türk Aksağı" olarak bilinmektedir. Türk Müziği küçük usuller gurubuna ait olan Usül bir nim sofyan bir semai usulünün birleşiminden oluşmaktadır. Usulün 2+3 ve 3+2 şeklinde farklı vuruş çeşitleri olup bu eser 2+3 vuruşa örnek usulle yapılandırılmıştır.

TAN YERİ ATANDA
(KÖROĞLU ÇEŞİTLEMESİ)

derleyen : muzaffer sarsözzen
kaynak : aşık dursun cevıanı
nota : muzaffer sarsözzen
yüre: kars

SAZ.....

AYAKLI SERBEST RİTİMLİ GİRİŞ EZGİSİ.....

..... AN ŞAN (SERBEST RİTİMLİ) TAN YERİ A TAN DA SA. PAK. BÖ REN

DE HE LE BA DAM BÖ REN DE DÜŞ MA NIN

RİTİMLİ

US TÜ NE NÖ NE LEN ME Lİ HE ZA RAM KI

SAZ.....

UÇ LI KA BA KAL KAN LI..

2 + 3

“Bir Hişmınan Geldi Geçti” Adlı Eserin Nota ve Analizi

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM No: 390 - 22.6.1973

YÖRESE
KARS

KİMDEN ALINDIĞI
A. DURUBUN CEVLANI

SÜRE:

BİR HIŞMINAN GELDI GEÇTİ
(kızır oğlu)

DERLEYEN
MUZAFFER SARISOZEN

DERLEME TARİHİ:

NOTAYA ALAN
MUZAFFER SARISOZEN

✓ Eserin Makamsal Analizi:

Eser Sol Anahtarı üzerinden notaya alınmış olup Türk Müziğinin basit makam gurubunda yer alan ‘*Hüseyni Makamında*’ yazılmış bir eserdir. Eserin karar sesi ‘*Dügâh perdesi*’ olarak adlandırılan ‘La’ sesidir. Makamın güçlüsü makamın 5. Derecesi olan ‘Hüseyni’ perdesini oluşturan ‘Mi’ sesidir. Yedeni ise 2. Çizgideki Rast perdesi adıyla kullanılan ‘Sol’ sesidir. Makamın seyri çıkıcıdır.

Tablo 5. “ Bir Hişmınan Geldi Geçti” Türküsünün Analiz Tablosu

Türkünün Adı	“Bir Hişmınan Geldi Geçti”
Türkünün Repertuar No	390
Türkünün Karar Sesi	“ La ”
Türkünün Güçlü Sesi	“ Mi”
Türküye Ait Değiştirici İşaretler	Si 2 Koma bemol/Fa 4 Koma Bakiye Diyezi
Türkünün Makamsal Dizisi	Hüseyni Makamı
Türkünün THM Ayağı	Hüseyni Ayağı
Türkünün Ses Genişliği	8 Ses
Türkünün En Pes sesi	La
Türkünün En Tiz Sesi	La
Türkünün Usulü (Ölçü)	3/8- 6/8 - 10/8
Türkünün Metronomu	112
Türküde Kullanılan Ses Dizisi	
Türkünün THM’ de Kullanılan Ayak / Dizi Karşılığı	

Tablo 5’te elde edilen verilere göre “ Bir Hişmınan Geldi Geçti ” türküsü;

- ✓ *La (Dügâh) karar sesi üzerine Hüseyini makamı dizisinden meydana gelmiştir.*
- ✓ *Ses dizisinin beşinci derecesi olan Mi (Hüseyini) güçlü sesine sahiptir.*
- ✓ *Si 2 koma bemol ve Fa 4 koma bakiye diyezi ses değiştirici işareti almış olup La- Si arası sesler kullanılmıştır. Eser 8 ses genişliğine sahiptir.*
- ✓ *3/8- 6/8 - 10/8 lik ölçülerden oluşmuştur.*
- ✓ *Hız olarak 112 metronom değeri ile icra edilmektedir.*
- ✓ **Eserin Usül Analizi**

Eser Türk Halk Müziği türünde kısa süreli değişken, serbest ritim özelliği gösteren ezgiler gurubuna girmektedir. Bu tür eserlerde ezgi içerisinde birden fazla usul değişikliği yapılmış olup, eser 6 zamanlı usulle başlayıp şan bölümünde 10 zamanlı ardından 3 zamanlı usule dönüşmüş ve bazı bölümlerde tekrar belirtilen usullere geçişler yapılmıştır. Eser icrasında karşılaşılan bu türden usul değişiklikleri kısa süreli usul çeşitliliğini gösteren güzel örneklerdendir.

KİMDEN ALINDIĞI
A DÜŞÜN ÇEVİRİLMİ
SÜRESİ:

BİR HIŞMINAN GELDİ GEÇTİ
(kızır oğlu)

DEĞERLEME TARİHİ
NOTYAMA ALAN
M. ZAFFER SARIGÖZEM

6 Zamanlı Bileşik

10 Zamanlı Karma Usul

3 Zamanlı Basit Usul

Tablo 6. Türkülere Ait Genel İçerik Tablosu

Tablo	Eser adı	Kararsesi	Güçlü Sesi	Değiştirici İşaretleri	Makam	Ayak	Ses Genişliği	Usulü
1	Hoş Gelişler Ola	Sol	Re	Si 1 Koma bemol/Fa#	Rast	Müstezat	9 Ses	12/8
2	Vurun Evlatlarım	Si	Re	Si 1 Koma bemol/Fa#	Segâh	Azeri	4 Ses	5/8
3	Mert Dayanır Namert Kaçar	La	Mi	Si iki koma bemol-Fa#	Hüseyini	Hüseyini	12 Ses	5/8
4	Tan Yeri Atanda	La	Mi	Si iki koma bemol-Fa#	Hüseyini	Hüseyini	9 Ses	5/8
5	Bir Hişminan Geldi Geçti	La	Mi	Si iki koma bemol-Fa#	Hüseyini	Hüseyini	8 Ses	3/8- 6/8-10/8

Tablo 6'da analizi yapılan beş adet Kars türküsünün genel yapısı incelendiğinde yoğun olarak La karar sesi ve Mi güçlü sesi göze çarpmaktadır. Türkülerde kullanılan makam dizilerinde; Si 1 koma bemol, Si bemol iki, Fa # değiştirici işaretleri ile beraber Rast, Segâh, Hüseyini makam dizileri bulunmaktadır. Ayrıca Türk Müziğinde kullanılan makamlara karşın Türk Halk Müziğindeki karşılığı olan Müstezat, Azeri ve Hüseyini ayakları da

kullanılmaktadır. Türküleri ses genişlikleri 4 ile 12 arasındadır. Türkülerin usullerine ilişkin dağılımda ise 5 zamanlı Türk Aksağı usulünün daha sıklıkla kullanıldığı söylenilebilir.

Tablo 7. Türküleri Ait Durak Sesi Tablosu

Tablo	Eser adı	La	Sol	Si
1	Hoş Gelişler Ola		X	
2	Vurun Evlatlarım			X
3	Mert Dayanır Namert Kaçar	X		
4	Tan Yeri Atanda	X		
5	Bir Hışmınan Geldi Geçti	X		

Tablo 7’ de türküleri ait karar seslerinin dağılımında 3 adet “La”, 1 adet “Sol” ve 1 adet “Si” karar sesi bulunmaktadır.

Tablo 8. Türküleri Ait Güçlü Sesi Tablosu

Tablo	Eser adı	Re (Neva)	Mi (Hüseyni)
1	Hoş Gelişler Ola	X	
2	Vurun Evlatlarım	X	
3	Mert Dayanır Namert Kaçar		X
4	Tan Yeri Atanda		X
5	Bir Hışmınan Geldi Geçti		X

Tablo 8’ de yer alan türküleri ait güçlü sesi dağılımında 2 adet “Re (Neva)”, 3 adet “Mi”(Hüseyni) Güçlü sesi bulunmaktadır.

Tablo 9. Türküleri Ait Makam ve Ayak Dizilerine ait Dağılım Tablosu

Tablo	Eser adı	Rast/ Müstezat Ayağı	Segah/ Azeri Ayağı	Hüseyni/ Hüseyni Ayağı
1	Hoş Gelişler Ola	X		
2	Vurun Evlatlarım		X	
3	Mert Dayanır Namert Kaçar			X
4	Tan Yeri Atanda			X
5	Bir Hışmınan Geldi Geçti			X

Tablo 9’ da yer alan türküleri ait makam ve ayak dizileri dağılımında 1 adet Rast makamı / THM türündeki ayak karşılığı olan Müstezat ayağı, 1 adet segah makamı ve THM türünde Azeri ayağı 3 adet Hüseyni makamı ve THM türünde Hüseyni ayağı dizileri kullanılmıştır.

Tablo 10. Türkülerin Ses Genişliğine Ait Tablosu

Tablo	Eser adı	4 Ses	8 Ses	9 Ses	12 Ses
1	Hoş Gelişler Ola			X	
2	Vurun Evlatlarım	X			
3	Mert Dayanır Namert Kaçar				X
4	Tan Yeri Atanda			X	
5	Bir Hışmınan Geldi Geçti		X		

Tablo 10’ da yer alan türküleri 4 ile 12ses aralığına sahiptir. Türkülerin makam ve ayak dizilerinin özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Hüseyni makamı özelliğini gösteren “ Mert Dayanır Namert Kaçar” adlı türkü makam seyrini yansıtan en geniş ses aralığına sahipken Segâh makamı özelliği gösteren “ Vurun Evlatlarım” adlı türkü ise dört ses genişliğine sahiptir.

Tablo 11. Türkülerin Usul Tablosu

Tablo	Eser adı	12/8	5/8	6/8
1	Hoş Gelişler Ola	X		
2	Vurun Evlatlarım		X	
3	Mert Dayanır Namert Kaçar		X	
4	Tan Yeri Atanda		X	
5	Bir Hışmınan Geldi Geçti			X

Tablo 11’ de yer alan türkülerde 1 adet 12/8, 3 adet 5/8 ve 1 adet 6/8 lik usul kullanılmıştır. Tablolardaki verilere göre çalışmada analizi yapılan beş adet askerlik, kahramanlık ve milli mücadele konulu Kars türküsünün; karar sesleri, güçlü sesleri, değiştirici işaretleri, makam/ Ayak dizileri, ses genişlikleri, usulleri aşağıda yorumlanmıştır.

- ✓ Eserlerin Karar Sesleri: Kars yöresine ait seçilen beş türküde genel olarak “La” karar sesinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunun yanında Sol ve Si seslerinde de karar kullanıldığı görülmektedir.
- ✓ Eserlerin Güçlü Sesleri: İncelenen türkülerde genel olarak 5. Derece Mi (Hüseyni) sesi kullanılmıştır.

- ✓ Eserlerin Değiştirici İşaretleri: Türkülerin makamsal dizilerine bağlı olarak; Si bemol, Si bemol iki ve Fa diyez değiştirici işaretleri bulunmaktadır.
- ✓ Eserlerin Makam Dizileri: İncelenen türkülerin makam dizilerine bakıldığında; Rast makamı, Segâh makamı ve Hüseyini Makamı kullanılmıştır. İletilmek istenen bazı duyguların çeşitli makamlar kullanılarak ifade edildiği anlaşılmaktadır.
- ✓ Eserlerde Kullanılan Ses Genişliği: Seçilen eserlerin 4 ve 12 ses genişliğinden meydana geldiği tespit edilmiştir.
- ✓ Eserlerde Kullanılan Usul (Ölçü): Eserlerin 12 zamanlı 5 zamanlı 3 zamanlı 6 zamanlı ve 10 zamanlı değişik usul kalıplarından oluştuğu gözlemlenmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Kars yöresine ait askerlik, kahramanlık ve milli mücadele konulu beş adet türkü üzerinde yapılan; müzikal analizlerde eserlere ait karar seslerinin çoğunlukla ‘La’(Dügah) , güçlü seslerinin ise ‘Re’ olduğu görülmüştür. Eserlerde yoğun olarak ‘Hüseyini makamı’ (Hüseyini ayağı)’nın kullanıldığı ve eserlerde yer alan arızalı sesler, ses genişlikleri, usuller ve metronom değerlerinin çeşitlilik gösterdiği anlaşılmıştır. Yöreye ait eserlerdeki müzikal zenginlik bir bakıma halkın yaşadığı olaylar karşısında içinde bulunduğu ruh halinin duygu ve düşüncelere yansımış bir tezahürü olduğu söylenilebilir. Bu bağlamda, türkülerin konu içeriklerinde yer alan hüznün, çaresizlik, azim ve coşku gibi unsurların farklı melodik yapılarıdaki temalar ile sözlü bir müzikal yapıya dönüşmesi ve halkın anlatmak istediği duygu ve düşüncelerin yöre insanının içinde bulunduğu manevi dünyasını destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada ulaşılan verilere Karkın, A.M. & Doğan, M.S. Şanlıurfa ve Adıyaman illerine yönelik yapmış oldukları çalışmalarda ulaştıkları verilerle paralellik göstermektedir. Bu kapsamda ülkemizin milli mücadele döneminde verdikleri üstün fedakarlıkları ile önemli başarılar elde etmiş yurt savunmasına büyük katkıları olan birçok ilimize yönelik bu çalışmaların yapılması ve yöreye ait eserlerin analiz edilmesinin gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

1. Karkın, A.M. & Doğan, M.S. (2016). Türk Halk Müziğinde Askerlik, Kahramanlık ve Milli Mücadele Temalı Türkülerin Müzikal Analizleri Üzerine Bir Araştırma: Şanlıurfa Yöresi Örneği. Inonu University
2. Karasar, N. (2010). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti., s.183.
3. Özbek, M. (1994). Folklor ve Türkülerimiz. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş
4. Cemiloğlu, M. Atalay, A. (2001). Âşık Şevki Halıcı’da Âşık Makamları. Erdem.
5. Bozkurt, F. ve Açar, Y. (2014). Kars İli Ocaklı Köyü Halk Oyunları Müziklerinin Makamsal Analizi. “Doğu Dünyasında Geleneksel Türk Müzik Kültürü” Uluslararası Müzik Sempozyumu Kitabı. (ss. 227-240). Kars: Kafkas Üniversitesi Devlet Konservatuvarı